

УДК 069.12:001:62:373.31.5: 29:7 (045)

Баталкіна Валентина Іллівна,
керівник, автор і засновник Запорізького музею-галереї
прикладної кераміки і живописної творчості
Іллі та Олексія Бурлай,
здобувач Київського національного
університету культури і мистецтв
burley.hiltmann@gmail.com

ХУДОЖНЯ ОСВІТА В НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ МУЗЕЇ

Мета роботи. Висвітлити діяльність мистецтвознавця в науково-технічному музеї, який проводить вправи з образотворчого мистецтва та музики. Проаналізувати процес поєднання історії мистецтва науки і техніки в сучасному музеї в контексті поліпшення фахової підготовки викладацького складу музеєзнавців. Дослідити проблеми становлення і розвитку десятирічної (2008-2018) діяльності Запорізького музею-галереї прикладної кераміки та живописної творчості Іллі й Олексія Бурлай, в якому проходять заняття «Моя професія - інженер технічної творчості». Охарактеризувати творчий підхід до вивчення предмету «Історія мистецтва науки і техніки» в музеї. **Методологія дослідження** полягає у поєднанні мистецтвознавчого, конкретно-історичного, логіко-аналітичного, історико-культурного методів. **Наукова новизна.** Уперше проаналізовано діяльність мистецтвознавця в сучасному регіональному музеї технічного профілю. Висвітлено проблеми залучення музейних колекцій до процесу трансляції культурних цінностей, які формують принципи і методи музейної педагогіки. Досліджено технологічні умови формування процесу трансляції культурних цінностей засобами мистецтва на прикладі художньої творчості О. П. Бурлая. **Висновки.** Проведений аналіз мистецтвознавчих методик, використаних для втілення авторського проекту «Музей і школа», який реалізується з 2010 р. і розрахований на 10 років (2010-2020 рр.), дає підстави виявити характер впливу цих методик на розкриття творчого потенціалу особистості – основи формування нового творчого мислення. Проект реалізується в створеному на початку ХХІ ст. музеї-галереї з метою збереження історичної спадкоємності в мистецтвознавстві і музеєзнавстві, фундаментом якого є збереження художньої культури регіону. Процес історичного формування музейних зібрань, зростаючий інтерес до збереження культурної спадщини українського народу, пам'яті минувшини набуває сьогодні актуальності як значний культурно-мистецький потенціал. Потребує додаткового дослідження проблема образно-мистецької змістовності музейних зібрань в регіональних музеях технічного профілю України.

Ключові слова: Запорізький музей-галерея, вправи з образотворчого мистецтва, мистецька грамотність, трансляція культурних цінностей, художня освіта.

Баталкіна Валентина Ільїнична, керівник, автор і основатель Запорожского музея-галереи прикладной керамики и живописного творчества Ильи и Алексея Бурлай, соискатель Киевского национального университета культуры и искусств

Художественное образование в научно-техническом музее

Цель работы. Осветить деятельность искусствоведа в научно-техническом музее, который проводит упражнения по изобразительному искусству и музыке. Проанализировать процесс воссоединения истории искусства науки и техники в современном музее. Охарактеризовать творческий подход к изучению предмета «История искусства науки и техники» в музее. Отобразить цельную картину становления и развития за 10 лет деятельности Запорожского музея-галереи прикладной керамики и живописного творчества Ильи и Алексея Бурлай, в

которм проходять заняття «Моя професія – інженер технічного творчства». **Методологія дослідження** заключається в поєднанні аналітичного, історико-культурного, історико-художнього методів. **Научна новизна.** Вперше проаналізована діяльність історико-художнього фахівця в сучасному регіональному музеї технічного профілю. Освітлені проблеми привертання музейних колекцій в процес трансляції культурних цінностей. Досліджені технологічні умови формування процесу трансляції культурних цінностей способами мистецтва на прикладі художнього творчства А. П. Бурляя. **Висновки.** Проведений аналіз історико-художніх методик використаних для реалізації авторського проекту «Музей і школа», який реалізується з 2010 р. і розрахований на 10 років (2010-2020 рр.), дає підстави виявити характер впливу цих методик на розкриття творчого потенціалу особистості – основи формування нового творчого мислення. Проект реалізується в створеному в початку ХХІ ст. музеї-галереї з метою збереження історичної спадщини в мистецтвознавстві, фундаментом якого є збереження художньої культури регіону. Процес історичного формування музейних зібрань, зростаючий інтерес до збереження культурної спадщини українського народу, пам'яті минулого набуває сьогодні актуальності як значущий культурно-художній потенціал. Потребує додаткового дослідження проблема образно-художньої змістовності музейних зібрань в регіональних музеях технічного профілю України.

Ключові слова: Запорізький музей-галерея, заняття по образотворчому мистецтву, художня грамотність, трансляція культурних цінностей, художнє виховання.

Batalkina Valentyna, leader, author and founder of Zaporozhye Museum-gallery of applied ceramics and art creativity of Ilya and Alexey Burley, postgraduate Kiev National University of Culture and Arts

Art education in terms of the scientific and technical museum

Purpose of the Article. To outline the activities of fine arts expert at the scientific and technical museum, who conducts classes in fine art and music. The research aims to analyse the process of incorporation of the history of art, science and engineering at the modern museum in the context of improvement of professional training of the teaching staff of museum experts. To explore the problems of establishment and development of a ten years activity of Zaporozhye Museum-gallery of applied ceramics and artistic creativity of Ilya and Alexey Burley, where the lectures “My profession is an engineer of technical creativity”. Also, the article defines a creative approach to the study of the history of art of science and engineering at the museum. **The methodology** of the study consists in the combination of art studies method, concrete-historical, logical-analytical and historical-cultural methods. **Scientific Novelty.** For the first time, the activity of museum expert at the modern regional museum of the technical profile is analysed. The issues of inclusion of museum exhibitions in the process of transfer of cultural values, which form the principles and methods of museum pedagogics, are outlined. The technological conditions of transfer of cultural values using artistic methods as an example of art creativity of A.P. Burley have been studied. **Conclusions.** The analysis of art study methods used for realization of the author’s project “Museum and school” which has been realized since 2010 and is designed for ten years (2010-2020) gives grounds for exposure of influence of art study methods on the development of the creative potential of a personality or the groundwork of new creative thinking. The project has been realised at the museum-gallery established at the beginning of the XXI century with the aim of preservation of historical inheritance in art study and museology. The groundwork of the project is the preservation of the artistic culture of the region. The process of historical formation of museum exhibitions, growing interest for the conservation of cultural heritage of the Ukrainian people, remembrance of the past today gains an impetus as a significant cultural and artistic potential. The problem of the graphic and creative content of museum exhibitions at the regional museums of the technical profile of Ukraine calls for additional research.

Key words: Zaporozhye Museum-gallery, exercises in fine art, artistic competence, transfer of cultural values, art education.

Актуальність теми дослідження. Питання підготовки мистецтвознавця для проведення вправ з образотворчого мистецтва в науково-технічних музеях України є малодослідженою проблемою. Обов'язковою складовою його діяльності в музеї є творчий підхід до викладання дисципліни «Історія мистецтва і науки» з метою збереження та трансляції культурних цінностей наступному поколінню. На основі проведення дослідження рукописних відгуків відвідувачів Запорізького музею-галереї прикладної кераміки і живописної творчості Іллі та Олексія Бурлаїв проводимо аналіз культурно-педагогічної та наукової діяльності музею-галереї (інформація на 4-х мовах на сайті www.museum-gallery.org) з метою формування та розвитку творчої особистості. Відкривається нова тема для вивчення дисципліни з історії музики та мистецтва на базі регіонального науково-технічного музею.

Аналіз досліджень і публікацій. Як зазначають науковці в своїх роботах, які опубліковані у наукових збірниках (Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи : Збірник наукових праць. 2014 р.; Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Збірник наукових праць. 2013, 2014 рр. та ін.), в умовах педагогічних технологій та освітніх інновацій відшукується новий спосіб розв'язання педагогічного завдання з виховання творчої особистості. На сучасному етапі виявлена строго спрямована і контрольована педагогічна діяльність зі створення й апробування нових технологій навчання, виховання, розвитку творчої особистості. Важливим фактором є звернення науковців до позаузівської освіти в музеях, які зберігають і популяризують артефакти і сучасні твори образотворчого мистецтва. Але треба враховувати, що твори мистецтва сприймаються у певному сенсі різними поколіннями зовсім по-різному. Тому актуальним, є проведення дослідження на базі сучасного науково-технічного музею України.

Мета дослідження. Висвітлити процес становлення і розвитку сучасного музею, в якому проводяться вправи з музичного і образотворчого мистецтва. Виявити фактори з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у мистецтвознавчих явищах та дослідити моделювання впливу музейних експозицій на характер явища й умов його перебігу, визначити результати впливу на відвідувача музейних експозицій образотворчого мистецтва і їхньої взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Матеріальні і духовні фактори, в основі яких є складна людська діяльність, в наш час стали рівноправними. А це привело до необхідності збереження пам'яток науки і техніки, імен винахідників та їхніх відкриттів. Часто їхня доля, доля їхніх досягнень і винаходів мало відома або зовсім невідома. Серед сучасних наук виділено актуальну в наш час науку про технічні досягнення. Вивчення пам'яток історії і культури та виділення їх серед інших існуючих в світі об'єктів, приводить до класифікації їх на групи. Своєю чергою складна людська діяльність надає можливість розглядати історію створення музеїв технічного профілю як історичний процес. Тому роль роботи в

музеї мистецтвознавця, як і в музеєзнавчій та пам'яткоохоронній діяльності має величезне значення. Викладання предмету «Історія мистецтва, науки і техніки» незалежно від усіх поглядів на нові науки, які виникли внаслідок збереження надбань прийдешніх поколінь, – навчальна дисципліна, завданням якої є вивчення історії пізнання світу, що нас оточує. Розглядати її як нову наукову дисципліну необхідно з точки зору історії мистецтвознавства, історії культури і як розділ спеціальної науки. У наш час, коли наука і техніка відіграють провідну роль в житті людства, в житті кожної людини, до цього додається ще прагнення глибше зрозуміти подальший розвиток цивілізації: «Мистецтво також виконує й комунікативну функцію, що пов'язана з виявленням індивідуальних, неповторних особливостей «я» й «іншого», зі ствердженням унікальності людини в світі. Бо зрозуміти іншого – значить побачити не лише свою із ним схожість, а й відмінність». Оскільки, як стверджує А. Яковлева, необхідність такого напрямку роботи актуальна: «Переосмислення одного й того ж життя, реальних ситуацій в різних типах культури може виступати в діаметрально протилежних значеннях, оскільки несе цінності своєї світоглядної системи» [1, 40-41]

Створення цілісної картини становлення і розвитку Запорізького музею-галереї прикладної кераміки і живописної творчості Іллі та Олексія Бурлаїв можливо при втіленні інноваційного проекту. 2010 року керівником та засновником музею-галереї розроблено проект «Музей і школа», який розраховано на 10 навчальних років [2, 4]. На основі рукописних відгуків, записаних у Книги відвідувачів музею-галереї, з 18.06.2008 по 1.04.2018 рр. проводиться аналіз процесу становлення і розвитку музею-галереї в рамках розуміння аспекту діяльності закладу позавузівської освіти в напрямку «Креативна Європа».

Проведення поглибленого аналізу джерел і сучасних факторів, які впливають на процес трансляції культурних цінностей засобами мистецтва та відсутність праць з даної проблеми стали важливим фактором вибору теми дослідження, незважаючи на специфіку технічних регіональних музеїв. Аналіз численних рукописів відвідувачів доводить, що музейні експонати: колекція архітектурно-будівельної кераміки, твори образотворчого мистецтва й особливості дизайну їхнього експонування в Запорізькому музеї-галереї прикладної кераміки та живописної творчості Іллі й Олексія Бурлаїв володіють ціннісними характеристиками та визначають спосіб життя суспільства в системі художньої культури минулих поколінь та є сучасним інструментарієм трансляції культурних цінностей. Аспекти з проблематики трансляції культурних цінностей молодому поколінню засобами мистецтва знайшли відображення в працях німецького мистецтвознавця Альфреда Ліхтварка. Альфред Ліхтварк (*нім. Alfred Lichtwark*) понад сто років тому ще на початку ХХ ст. привертав увагу вчених до відкриття навчальних закладів нового покоління, в яких учень повинен одержати ґрунтовну художню освіту, мистецьку грамотність [3, 18-21].

Фактором актуальності дослідження є різноаспектне використання музейних збірок в сучасному музейному просторі, гармонії художнього та музичного мистецтва й науки. Взаємообумовленість креативної технології

художньої культури в теорії і практиці мистецтвознавства, відсутність комплексного мистецтвознавчого дослідження регіональних музеїв не мистецького профілю в аспекті вивчення мистецьких особливостей музейних колекцій та їхній вплив на процес трансляції культурних цінностей засобами мистецтва обумовило звернення до теми дослідження.

Проект «Музей і школа», в рамках якого проходять тематичні виставки, творчі фестивалі, культурно-мистецькі заходи, вправи з образотворчого мистецтва з учнівською молоддю на прикладі живопису Олексія Бурлая (1918-2000) дає можливість дослідити взаємозв'язок між минулим і сучасним. Газета «Запорозька СІЧ» № 196-198 від 14.10.2010 року на своїх шпальтах розмістила статтю Олени Піддубної «Чудеса історії на п'ятиметровій глибині», в якій журналістка, зокрема, пише: «Зараз в унікальне приміщення приходять школярі, студенти, тут проходять творчі конкурси, екскурсії, бесіди і зустрічі. Юні музиканти тут грають невеликі концерти – окрім всього іншого, в підземеллі – прекрасна акустика. І ще одна загадка – в підземному музеї на п'яти метровій глибині покращується самопочуття, що автор цих рядків випробувала на собі» [4, 20]. Матеріальні і духовні фактори, в основі яких є складна людська діяльність, в наш час стали рівноправними. А це привело до необхідності зберігання пам'яток науки і техніки та вивчення предмету «Історія мистецтва, науки і техніки» в регіональних музеях не мистецького профілю, які зберігають не тільки відкриття, а й імена винахідників. Серед сучасних наук виділено актуальну в наш час науку про технічні досягнення.

Вивчення пам'яток історії і культури та виділення їх серед інших існуючих в світі об'єктів, приводить до класифікації їх на групи. Своєю чергою складна людська діяльність надає можливість розглядати історію створення музеїв технічного профілю, як історичний процес. Тому роль в музейній педагогіці мистецтвознавця, як і в пам'яткоохоронній діяльності, має величезне значення.

Незалежно від усіх поглядів на нові науки, які виникли внаслідок збереження надбань минулих поколінь, «Історія мистецтва, науки і техніки» – наукова дисципліна, завданням якої є вивчення історії пізнання світу, що нас оточує. Тому художнє сприйняття експозицій в музеї-галереї виступає як творчий процес, який проходить під впливом творів образотворчого мистецтва, що складають основу музейних експозицій. Отже, важливо проводити вправи з образотворчого мистецтва підготовленим мистецтвознавцем – музейним педагогом для сприйняття і передачі інформації слухачу: «Мистецтво там, де була істинна наука, було завжди її вираженням. З того часу, як є люди, вони з усієї діяльності вираження різноманітних знань виділяли головний прояв знання про призначення та благо людини, і вираження цього знання й було мистецтво в тісному сенсі. З тих пір, як були люди, істинне мистецтво, те, яке високо цінувалося людьми, не мало іншого значення, як вираження науки про значення та благо людини». А привернення уваги дослідників до сучасного стану інтересу суспільства до музеїв, відкриття нових можливостей музейної комунікації, пошуки творчого підходу до вдосконалення програми підготовки майбутніх кадрів на базі науково-технічних музеїв, рівня їхньої підготовки та ролі культури

мистецтвознавця – музейного педагога, який проводить вправи з образотворчого мистецтва в науково-технічному музеї – це не весь перелік проблем сьогодення.

Мистецтво засвоює досягнення минулого, однак його рух та розвиток насамперед визначається сучасними потребами. «На кожному історичному етапі людство «проявляє діяльність мистецтва». Ось чому головним джерелом мистецтва є сучасне життя з усіма його складними протиріччями та конфліктами. Художник має казати правду про сучасне життя, відкривати щось нове й важливе для людей. «Справжній витвір» – одкровення нового пізнання життя, яке за незбагненними для нас законами вчиняється в душі художника й своїм проявом освітлює той шлях, яким йде людство». Особливу роль у формуванні процесу трансляції культурних цінностей відіграє підготовка музейного педагога. Для вирішення цієї проблеми потрібні пошуки шляхів її вирішення, – це творчий підхід – інтуїція та досвід роботи мистецтвознавця – музейного педагога, який викладає дисципліну «Історія мистецтва, науки і техніки», «входження його в культуру», формування підвалин його досвіду для ретрансляції соціального досвіду багатьох поколінь з кожної епохи культури наступному поколінню. «Наука та мистецтво так само необхідні для людей, як їжа, як вода, як одяг, навіть більш необхідні; але вони робляться такими не через те, що ми вирішимо, що те, що ми називаємо наукою й мистецтвом, – необхідно, а ще й тому, що вони дійсно необхідні людям. Якщо для тілесної їжі людей будуть готувати сіно, то те, що ми впевнені в тому, що сіно є їжею для людей, не зробить того, що сіно стане їжею для людей» [5, 16-100].

Передумовою успіхів мистецтвознавця – музейного педагога є володіння досвідом плідної творчої роботи інтелекту. Засвоїти цей досвід свідомість може тільки у певній системі. Процеси, які проходять в його психіці, формують головний результат на його інтелектуальному рівні. Г. С. Лабковська звертає увагу, що «Основний тягар роботи лягає на цілісні процеси в його психіці, чинені пам'яттю, уявою, інтуїцією. Накопичуваний ним творчий досвід служить вдосконаленню цих механізмів. Зберігаючи своє провідне становище, «цілісні» процеси неодмінно взаємодіють з дискурсивними і тільки в цій взаємодії забезпечується виконання завдань художньо-творчого процесу». Так, наприклад, якщо порівнювати свідомість викладача естетики в навчальному закладі і мистецтвознавця – музейного педагога, то художня свідомість творчого мистецтвознавця, який проводить заняття в музейному приміщенні, вводить уяву та інтуїцію в русло систем дисципліни з історії культури та мистецтвознавства, направляє на вирішення певних і цілісних задач, спрямованих на формування «розумних» творів образотворчого мистецтва. описуючи опанування досвідом і логікою в художній практиці при переході з однієї системи до іншої в розвитку здібності до художньої уяви і інтуїції зазначає: «Евристика (наука про творчість) зіткнулася і з таким фактом: досвід може не тільки допомагати, але і перешкоджати творчості. Адже він спрямовує думку в русло, яке уже склалося, а нові рішення нерідко таяться на несподіваних і ще не займаних напрямках. Творча практика вчить не тільки вмінню використання накопиченого досвіду, але також і відходу від нього. І це ще одна підстава, на якій ґрунтується «цілісна» робота

інтуїції» [6, 231]. Висновки. Основна вага творчої роботи мистецтвознавця – музейного педагога музею технічного профілю – лягає на підготовку до художнього сприйняття творів образотворчого мистецтва, які розміщені в музеях технічного профілю поряд із музейними експозиціями, що присвячені науковим досягненням людства. Інформативність музейної сфери сучасного музею дає можливість відкрити нові можливості музейної комунікації.

Регіональні музеї, в основі діяльності яких лежить істинна автентичність музейних предметів, експонуються історико-культурні надбання і сучасні твори образотворчого мистецтва, є закладами позавузівської освіти, які необхідно реформувати в новітніх технологіях художньої освіти та музеєзнавчих знань.

У перспективі проведене дослідження може бути використане мистецтвознавцями – розробниками музейних проєктів, які можуть бути задіяні в новітніх проєктах міжнародної співпраці «Креативна Європа». Це допоможе розширити бачення музею як соціокультурного інституту, розширить традиційний формат музею та можливості українського музейництва, допоможе реорганізувати функціонування і розвиток регіональних музеїв в напрямку інноваційної модернізації музейної галузі в Україні.

Література

1. Яковлева А. М. Кич и художественная культура. М.: Знание, 1990. Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Эстетика», № 11. С.40-54.
2. Events. The international council of museums magazine. Vol 66, no 1. March 2013. Museum News. С. 4.
3. Alfred Lictwark. Übungen in der Betrachtung von Kunswerken. АМС. 2006. С.18-21.
4. Поддубная Е. журналистка, Запорожье. Чудеса истории на пятиметровой глубине // Запорозька СІС. №196-198 (4624-4626). 14.10.2010. С. 20.
5. Толстой Л. Н. Что такое искусство? / Вступит. статья и коммент. В. В. Основина. М.: Современник, 1985. С.16-100.
6. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: Кн. для учителя / Сост. Г. С. Лабковская. М. : Просвещение, 1983. С.231.

References

1. Yakovleva A.M. (1990). Kitch and artistic culture. M.: Znaniye. News in life, science, engineering. “Aesthetics” series; No.11, pp 40-54 [in Russian]
2. Events. (2013). The international council of museums magazine. Vol. 66, no. 1. Museum News. 4. [in English].
3. Alfred Lictwark. (2006). Übungen in der Betrachtung von Kunswerken. АМС. pp 18-21 [in English].
4. Poddubnaya Y. (2010). Newsperson, Zaporozhye. Wonders of History at the five meter depth. Zaporozka SICH. No.196-198 (4624-4626), 20 [in Russian].
5. Tolstoy L.N. (1985). What is art? Introductory article and comments by V.V.Osnovina. M.: Sovremennik, 16-100 [in Russian].
6. Labkovskaya J.S. (1983). Aesthetic culture and aesthetic education: Book for the teacher. Compiler. M.: Prosveshchenie [in Russian].